

A kultúra az emberi elme szoftvere

Interjú dr. Mesterházy Balázs kabinetfőnökkel

– Mióta dolgozik a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában?

– Az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen végeztem, jogot tanultam és a bölcsészettudományi kar irodalomtudományi szakán 2003-ig filozófiát, irodalomelméletet és kultúratudományt tanítottam. 2003-ban kerültem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumába. A Nemzetközi Főosztályon európai uniós szakértőként dolgoztam, azután az Európa Kulturális Fővárosa-program miniszteri biztosa, majd 2005. október 1-től a tárca kabinetfőnöke lettem.

– Egyenes út, mondhatnánk...

– Valóban annak tűnik, de azért közben nem volt ennyire egyértelműen sima az út. Az egyetem és az államigazgatás között nem közvetlen az „átjárás”. Olyan utat kerestem, ahol az elméleti tudás, amire az egyetemen szert tettem, a gyakorlatban is kamatoztatható. Ez azonnal nem bizonyult olyan könnyűnek, viszont a minisztériumi struktúrában valószínűleg azon kevés kabinetfőnökök egyike vagyok, aki a leges-legalsó szintről, referensként indult. Így minden lépcsőfokot végigjártam és megtapasztalhattam.

– Pécs és Dél-Dunántúl már régen nem az, ami volt valaha. Én, például ott jártam egyetemre, s akkor Pécs kulturálisan valóban pezsgő város volt. Most a bányák, az üzemek bezárásával, a 6-os út leterheltségével sok minden változott. Talán ezért is örültek olyan sokan – legalábbis én nagyon – annak, hogy Pécs lesz Európa kulturális fővárosa 2010-ben.

– Amikor azt mondjuk, hogy Dunántúl, akkor az ország fejlett részére gondolunk, de Tolna és Baranya nem az. A dél-dunántúli régió nem azonos helyzetű a Közép- vagy a Nyugat-Dunántúllal. Ezt nem pusztán a 6-os út teszi, tehát nem az, hogy nincs autópálya. Tudni kell, hogy ami a keleti országrészben probléma, itt is az volt. Általánosan jellemző, hogy tönkrementek bizonyos ipari szerkezetek.

Az Európa Kulturális Fővárosa akció azért volt példa nélküli, mert éppen azt kérdezte meg, hogy a saját régiójukban rendkívüli fontossággal bíró egyes városok, ilyen körülmények közt, miképpen kívánják újragondolni magukat s jövőjüket Európában. Hogyan képzelik el a jövőt, milyen legyen az a város, amiben élni szeretnének? Szerintem az akció sikere ennek volt elsősorban tulajdonítható. A kérdésre több jó válasz érkezett, több igen összetett válasz. Nagyon jó volt a miskolci pályázat is. Tény és

Bajtai László felvétele

való, hogy mind rászorultságában, mind pedig kidolgozottságában mégis a pécsi pályázat volt a legmeggyőzőbb. Én magam nem voltam a bírálóbizottság tagja, de a tizennégy tagú testületből tízen sorolták első helyre Pécsset.

– Pécsnek van még egy érdekes sajátossága, mégpedig az, hogy nagyon sokféle nemzetiség, sok kultúra és vallás él ott egymás mellett, tehát multikulturális város, a múltja is az. A Világörökség részét képezik az ókeresztény sírkamrák. Szerencsés jövőképe lehet a városnak.

– Ez így van, hozzá kell tennem, hogy van egy geopolitikai adottsága is. Az Európai Unió összefüggéseiben és szerkezetében kellett ugyanis a városokat és jövőjüket elképzelni. Az EU jövőjét mindenképpen meg fogja határozni a Balkán felé való nyitás. Pécs helyzete egyszerűen ideális ebből a szempontból, és ezt a pályázatában kiválóan ki is aknáztta. A címe: „A Balkán kapuja” is erre utalt. A másik, hogy nem pusztán jó helyen van, hanem az egyeteme, az egyetemi élet, maga az a gazdag szellemi potenciál,

ami a városban jelen van és működik, egyértelműen megjelent a pályázati munkában. Az egyetem bevonásával nagyon komoly ötletek születtek. A pályázati szakasz lezárultát követően nagyon fontos, hogy sor kerüljön a kormány és Pécs városa között a szerződés kötésre. Ez lesz igazából a végpontja a történetnek.

– Tudjuk már, hogy melyik német település lesz a másik európai kulturális főváros?

Még nem tudjuk. Idén tavasszal ül össze az a héttagú bizottság, amely egyrésztől jóváhagyja Pécs pályázatát, másrésztől dönt arról, hogy melyik város legyen Németországból a partner, *Essen* vagy *Görlitz*? Számunkra fontos volt, hogy ne kerüljünk abba a helyzetbe, mint a németek, nevezetesen, hogy 2006 novemberében tudják majd csak meg véglegesen és hivatalosan, hogy melyik városuk lesz Európa Kulturális Fővárosa. Ez túl késő. A pécsieknek ebből a szempontból egyszerűbb a helyzetük. A magyar kormány döntött, és most hogy itt van – bár ez nem volt előkészítve – megmutatom önnek eredetiben Jan Figel úrnak, az Európai Bizottság kulturális biztosának levelét, amelyben azt írja *Bozóki* miniszter úrnak, hogy köszönettel átvették a benyújtott pályázatot, egyben gratulálnak ahhoz a pályázati rendszerhez, amely keretében Magyarország kiválasztotta a várost. Számunkra is példaadó ez a rendszer. Magyarországon tehát sikerült egy olyan pályázati menetet lebonyolítanunk, amely során nem egyszerűen európai normákat követettünk, hanem egyben példát is adtunk Európának. Azt hiszem, Pécs városa is büszke lehet arra, hogy egy ilyen pályázaton nyerte el a címet. Én csak arra hívnám fel többek között a figyelmet, hogy *tizennégy zsűritagból öt külföldi volt* – egy szlovák, egy finn, két brit és egy német. Nehéz lenne elfogultsággal vádolni őket.

– Lépünk tovább! Azt gondolom, hogy a feladatköre, a munkája változott, sokasodott. Milyen feladatok elé néz?

– Egyértelműen bővült az a terület, amit át kell fognom. Azon kívül, hogy – munkatársaimra támaszkodva – a miniszter úr legfőbb segítőjeként próbálom intézni a napi teendőket, van egy nagyon-nagyon fontos feladatunk: Most készül és áprilisra válik véglegessé az a *II. Nemzeti Fejlesztési Terv, amely 2013-ig határozza meg*, hogy mire, mennyit költünk ebben az országban. Nekem ez szívügyem, kiemelkedően fontos ügy. Azért is, mert az Európa Kulturális Fővárosa-akció bevitte a kultúrát a köztudatba, nemcsak úgy, mint művészetet, hanem úgy is, mint gazdasági potenciált, mint városfejlesztési aktivitást. Nagyon fontosnak tartom, hogy most már nem csak úgy beszélnek ebben az országban a kultúráról, mint a művészettel, vagy a szabadidő eltöltésével azonos dologról. Látják, milyen a viszonya a fővárosnak és az ország többi részének egymáshoz, a kö-

zösszeink mennyire szakadnak le egymástól. Ez valójában *kulturális szakkérdés*. Van egy nagyon szép és rövid mondat: *A kultúra az emberi elme szoftvere*. Ezen van rajta valamennyi olyan kód, technika, amit gyakorlunk. Például ma már egyikünk sem gyűjtana rá egy tárgyaláson, míg ez a '30-as években természetesen volt. Olyan kulturális adottságok ezek, amelyeket anélkül működtetünk, hogy gondolnánk rá, és ezek alapján éljük az életünket. Meggyőződésem éppen ezért az is, hogy *fejlett kultúrájú, fejlett műveltségű és képzettségű humán réteg nélkül nincsen hosszú távon versenyképes gazdaság sem*. Amennyiben azok az emberek, akik igazából munkát végeznek ebben az országban, nem jól képezettek – és itt nem pusztán az iskolarendszerre gondolok –, nem sokrétű az ismeretük, nem olvasnak könyveket, nincsenek tisztában a világ dolgaival, nem tudják, hogy mik a lehetőségeik, nem tudják, hogy miként működik az internet, nem lesznek képesek olyan tevékenységet végezni, amely magas hozzáadott értéket termel. Ezért nem látom katasztrófának, hogy ha a gyári szalag-munkára korlátozott tevékenységek részben elhagyják ezt az országot, és tovább mennek olcsóbb területekre. Ha nem ismerjük fel, hogy a humán tőke fejlesztése nélkül nincsen, ami ennek a helyébe álljon, az katasztrófális (hogy egy ilyen példával éljek: ne összeszereljük nálunk a gépeket, hanem *itt tervezzék meg a szoftvereket* hozzájuk). Ez mind-mind oktatási, kulturális szakkérdés. Amikor erről beszélünk, nem lehet elég fontosságot tulajdonítani annak, hogy 2007-2013 között mennyit fordítunk majd az emberek képzésére, művelődésére. Arra, hogy az emberi közösségek jobban érezzék magukat a saját bőrükben. Mostani munkakörömben ezzel a feladattal töltöm az időmet. Úgy érzem, hogy három irányban is nagyon hatékonyan tudtuk megjeleníteni a kultúrát: a gazdasággal, a humán erőforrással és a környezettel összefüggésben valamennyi régió esetében. *Minden régióknak külön operatív programja van, s valamennyiben markánsan szerepel a kultúra*. A legfontosabb, hogy a régiókba mennyi pénz jut majd, tehát a helyi közösségeknek mennyi pénzük lesz a kulturálódásra.

– Tudom, hogy odafigyel a hazánkban élő nemzetiségekre, kisebbségekre is. Hogyan jelennek meg ők az Ön újszerű, komplex gondolkodásában?

– Egy tárca kabinetfőnöke számára nincs olyan terület, amelyik ne tartozna hozzá, és nincs olyan terület, amelyikkel ne kellene foglalkoznia. Megmondom őszintén, hogy valamennyi típusú különbözőség komoly hatását és lehetőségét abban látom, hogy *a másokban felismerjük önmagunkat és önmagunkban a másikat*. Szerintem minden kulturális közeledés alapja e különbözőség és a közösség felismerése, illetve produktív módon való használata. Azokon a területeken is (például ilyenek a Földközi-tenger arab országai), ahol nem működik, kudarcot vallott a biztonság- és kereskedelmi politika, megpróbálják kultúrával, a

kultúrán keresztül közelíteni egymáshoz a feleket. Ezt nagyon fontosnak tartom, az egy országban élő kisebbségek tekintetében is. *Weöres Sándor* mondta azt, hogy magyar vagyok és az számomra olyan, minthogy lélegzem, nem gondolkodom ezen minden nap, ez a természetes. *Véleményem szerint egyáltalán nem képzelhető el normális közösség úgy, hogy csak azt keressük: mi a közös benne. A legszebb az, ami különböző benne. Ennek lehet örülni, nemcsak a sok kisebbséggel bíró ország, de egész Európa ilyen. Mutassanak nekem még egy ilyen helyet a világon, ahol ilyen kis területen, ennyiféle kultúra, vallás és szokás él együtt! Mindegyiket szeretjük valamiért. Én ezt hihetetlenül élvezem. Ezt hívom nagy európai társasjátéknak, és nagyon jó dolog ezt egy országon belül is megélni.* Én a győnyi gimnáziumba jártam, amely kétnyelvű gimnázium. Megtanultam benne: a kérdés nem az, hogy elfogadjuk-e a kisebbségeket, és mondjuk a napi munkavégzésünk során egyenlő módon állunk-e mindegyikhez. Nem, nem ez a kérdés. Ha ez kérdés, akkor az már régen baj, még akkor is, ha kedvező rá a válasz. Az igazi kérdés az, hogy ez számunkra egyáltalán kérdés lehet-e, vagy sem. *Véleményem szerint ez nem kérdés, ez axióma.* Számomra csak kulturális ágazati ügyek vannak, amelyeket meg kell oldani. Természetesen – ha így kérdezi – van erre egy külön szakfőosztályunk, de ezeket a kérdéseket nem tudom másként tekinteni, mint az összes többit. A tudásunkhoz képest a legjobban kell megoldanunk valamennyit.

– Ön nagyon fiatal. Hogyan látja a jövőjét?

– Számomra az elmúlt két év roppant komoly sikertörténet. Nagyon-nagyon szerettem volna valamit tenni azért, hogy a kultúrát abban az értelemben használják, amiben használni kell, tehát hogy ne pusztán a művészettel azonosítsák. Szerettem volna, ha a kultúra szélesebb értelmezést kap, és úgy érzem, ebben komoly lépéseket tettünk. Arra gondolok, hogy a múlt héten indult útjára a *kulturális alapú gazdaságfejlesztési koordináció*. Ez a *Megyei Jogú Városok Szövetségén belül zajlik*, és a maga nemében páratlan kezdeményezés. Ha jól tudom nemcsak ebben az országban, de Közép-Kelet-Európában is. Több tárca, így a *Kolber István* vezette regionális fejlesztési tárca, valamint a kulturális tárca tréningekkel, szakértők és EU-s tervezők segítségével bevonásával lehetőséget ad arra Magyarország legnagyobb városainak – huszonhárom megyei jogú városunk van –, hogy a városok ne csak megtalálják kitörési pontjaikat, hanem ki is tudják dolgozni egyes ötleteiket. Olyan szinten, hogy bekerülhessenek a 2007-2013-ig tartó fejlesztési tervek körébe. Mi – a kultúrán keresztül – nemcsak megjelenünk a Nemzeti Fejlesztési Tervben, hanem olyan tevékenységet generáltunk, amely legnagyobb városainkat rádöbentette: az ő gazdasági, szociális jövőjük, nagyrészt attól függ, milyen az a hely, ahol élnek. A koordinációs iroda hihetetlen hatékony módon fog segítséget nyújtani. Egy-egy város leülhet EU-s szakértőkkel és kidolgozhatja, hogy

merre tovább. Pécs és még egy-két városunk már túl van ezen, de nagy részük csak azt tudja, hogy lehetőségek vannak például a strukturális alapokból, a készülő fejlesztési tervben, de hogy ez mi is pontosan, mit kellene tenni és hogyan – azt nem tudják.

Nem tartozna szigorúan a tárca munkakörébe, de beindítottuk ezt a cselekvési kedvet, ezt miniszter úr támogatta, és mára az látszik, hogy a kulturális tárca kezd nagyon komoly szerepet játszani a fejlesztési tervezésben. Van egy olyan gyanúm – ez „copyright” tőlem –, hogy nagyon sok ágazatban lehetne még koordinációs irodát létrehozni. Hozzuk össze a legnagyobb városainkat a kormányzati szervekkel és a tanácsadó cégekkel, olyan emberekkel, akik tanácsokat tudnak adni az uniós pályázati rendszerben való eligazodás területén. Olyanokkal, akik meg tudják mondani, hogy mi az, ami beleillik az Unió terveibe, mi az, ami nem való oda. Akkor a város nem olyanra ad pénzt a költségvetéséből, amelyhez világos, hogy nem lehet uniós forrást szerezni. 2004-2006 között is előfordult, hogy olyasmire költöttünk a központi költségvetésből, amire egyébként lehetne uniós pénzt fordítani. Nagyon fontos, hogy ésszerűsítsük ezeket a pénzmozgásokat, a fejlesztéseinket. Igazából mindig minden adott Magyarországon, csak azt lehet látni, hogy sokszor nem jó az együttműködés az egyes részek között. Vannak önkormányzataink, kormányzati szerveink, vannak olyan szakértőink, akik csodálatosan értenek az Unióhoz, a három valahogy mégsem mindig találkozik. Próbáljunk meg rendszeresen és hatékony módon együttműködni!

Erre a kezdeményezésre különösen büszke vagyok, és azt gondolom, hogy a kultúra fogalmának átalakítása terén nagyon sokat léptünk előre. Amennyiben Magyarország jövőjét 2013-ig a magyar kormány úgy képzei el, hogy abban a kultúrának komoly szerepe jut – és most úgy tűnik, hogy így lesz – azt hiszem, az egyik legfontosabb dolog az, hogy a területi alapú egyenlőtlenségek (nyugat-kelet, főváros és az összes többi) eltűnjenek. Ezeket a területi alapú egyenlőtlenségeket, csak úgy lehet fellazítani, hogyha azonos esélyeket és azonos lehetőségeket adunk a művelődéshez, a szellemi alaphoz, és egyáltalában az információkhoz való hozzáférés terén, mindenkinek. Azt gondolom, hogy óriási sikere a tárcának az is, hogy amikor kultúráról beszélünk, immáron arról is szólhatunk, hogy szélesítsük a kulturális szellemi alaphoz való hozzáférés rendszereit. Nagyon fontos és meghatározó az, hogy az ember élete első tíz évében mit lát és milyen élményei vannak. Nagyon fontos tehát az ifjúság és a gyerekkori művelődés kultúrája. Ennek eddig is külön prioritása volt és lesz ezután is.

Hogy visszatérjek a kérdésére: nagyon sok tervem, feladatom van, és így érzem jól magam.

– *Őszintén kívánunk sok sikert hozzá!*

Mayer Éva